

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۸ | مهر ۱۳۹۶

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۱۱ مهر ۱۳۹۶) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۳	۱ - بخش واقعی
۵	۲ - قیمت‌ها و تورم
۶	۳ - تراز پرداخت‌ها
۸	۴ - بازار ارز
۹	۵ - متغیرهای پولی و اعتباری
۱۰	۶ - وضعیت مالی دولت
۱۱	۷ - بازار سرمایه
۱۲	۸ - دیگر تحولات اقتصادی

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارایه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از "رشد درآمدهای نفتی در فصل آخر سال ۱۳۹۵"، درصد تغییر این درآمدها در فصل آخر سال ۱۳۹۵ نسبت به فصل آخر سال ۱۳۹۴ است.

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	بهار ۱۳۹۵	تابستان ۱۳۹۵	پاییز ۱۳۹۵	زمستان ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۵	بهار ۱۳۹۶	تابستان ۱۳۹۶
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۹/۵	۴۰/۴	۳۸/۹	۳۸/۹	۳۹/۴	۴۰/۶	۴۱/۰
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۲/۲	۱۲/۷	۱۲/۳	۱۲/۵	۱۲/۴	۱۲/۶	۱۱/۵
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۷/۸	۳۰/۲	۳۰/۴	۲۸/۱	۲۹/۲	۲۸/۸	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)*							
تولید ناخالص داخلی	۷/۵	۱۲/۹	۱۶/۸	۱۲/۹	۱۲/۵	۶/۵	-
نفت	۵۷/۶	۶۶/۲	۷۷/۷	۴۷/۱	۶۱/۶	**۴/۷	-
کشاورزی	۳/۵	۴/۱	۵/۰	۴/۴	۴/۲	۳/۱	-
صنایع و معادن	-۵/۱	۳/۰	۴/۱	۶/۴	۲/۲	**۵/۱	-
خدمات	-۰/۷	۴/۲	۶/۰	۴/۹	۳/۶	۸/۳	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	-۱/۸	۳/۹	۵/۴	۵/۶	۳/۳	۷/۰	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	-۱۶/۳	۳/۱	-۹/۵	۳/۱	-۳/۷	۷/۱	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
تولید	۳,۵۴۴	۳,۶۳۹	۳,۹۶۳	۳,۹۰۹	۳,۷۶۱	۳,۸۷۸	-
صادرات	۲,۰۰۸	۲,۱۵۷	۲,۴۲۶	۲,۳۱۶	۲,۲۲۴	-	-
نرخ تورم (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۷/۵	۹/۲	۸/۹	۱۰/۵	۹/۱	۱۱/۴	۸/۸
رشد شاخص بهای تولید کننده (۱۳۹۰=۱۰۰)	۲/۷	۳/۰	۵/۲	۸/۸	۵/۰	۸/۹	۹/۹
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۱۱,۶۴۰	۱۳,۱۶۷	۱۵,۰۷۰	۱۵,۸۷۵	۱۵,۷۵۲	-	-
صادرات غیرنفتی	۷,۲۶۴	۶,۰۷۳	۷,۰۷۸	۷,۸۱۱	۲۸,۲۲۶	-	-
واردات کالا	۱۲,۳۸۲	۱۵,۱۱۴	۱۶,۷۶۱	۱۸,۸۷۹	۶۳,۱۳۵	-	-
تراز حساب کالا	۶,۵۲۲	۴,۱۲۶	۵,۳۸۷	۴,۸۰۷	۲۰,۸۴۳	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۴,۸۱۷	-۸,۷۱۸	-۹,۱۳۵	-۱۰,۸۵۱	-۳۳,۵۲۱	-	-
تراز حساب جاری	۵,۲۳۱	۳,۴۵۹	۳,۲۲۵	۴,۴۷۳	۱۶,۳۸۸	-	-
تراز حساب سرمایه	-۵,۰۲۲	-۵,۸۱۴	-۳,۲۹۸	-۴,۱۵۴	-۱۸,۲۸۸	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۶,۱۷۱	-۱,۴۷۳	-۲۳۱	۲۰۹	-۷,۶۶۶	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
در بازار آزاد	۳۴,۶۹۱	۳۵,۳۳۶	۳۶,۹۸۷	۳۸,۵۸۱	۳۶,۴۸۷	۳۷,۴۹۴	۳۸,۲۳۶
در بازار بین بانکی	۳۰,۳۵۸	۳۱,۰۱۴	۳۱,۸۴۵	۳۲,۳۸۰	۳۱,۴۵۸	۳۲,۴۴۵	۳۲,۹۰۰
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۱,۵۸۵/۲	۱,۶۵۵/۱	۱,۷۰۴/۷	۱,۷۹۸/۳	۱,۷۹۸/۳	۱,۷۹۸/۳	۱,۸۵۱/۹
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۸۹۵/۱	۹۴۲/۲	۱,۰۴۷/۹	۹۹۶/۹	۹۹۶/۹	۹۹۶/۹	۱,۰۱۳/۷
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۲۳۸/۹	۳۲۵/۳	۲۳۳/۱	۲۰۲/۶	۲۰۲/۶	۲۰۲/۶	۲۸۲/۰
نقدینگی	۱۰,۵۹۵/۰	۱۱,۲۲۷/۱	۱۱,۸۴۸/۶	۱۲,۵۳۳/۹	۱۲,۵۳۳/۹	۱۲,۵۳۳/۹	۱۳,۱۴۹/۱
حجم پول	۱,۳۶۴/۴	۱,۴۸۰/۳	۱,۵۴۰/۷	۱,۶۳۰/۳	۱,۶۳۰/۳	۱,۶۳۰/۳	۱,۶۴۷/۱
سپرده‌های دیداری	۱,۰۵۲/۸	۱,۱۵۱/۱	۱,۲۱۳/۰	۱,۲۳۷/۰	۱,۲۳۷/۰	۱,۲۳۷/۰	۱,۳۰۷/۰
سپرده‌های غیردیداری	۹,۲۳۰/۶	۹,۷۴۶/۸	۱۰,۳۰۷/۹	۱۰,۹۰۳/۶	۱۰,۹۰۳/۶	۱۰,۹۰۳/۶	۱۱,۵۰۲/۰
وضع مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
درآمدها	۲۵۵/۵	۵۸۰/۹	۴۷۳/۵	۸۹۲/۷	۲,۲۰۲/۷	۴۲۶/۱	-
درآمدهای مالیاتی	۱۸۴/۹	۲۴۸/۲	۲۲۱/۹	۳۵۹/۷	۱,۰۱۴/۷	۱۸۱/۹	-
درآمدهای نفتی	۴۳/۶	۲۰۱/۵	۱۷۶/۸	۳۱۶/۹	۷۳۸/۸	۱۸۸/۹	-
سایر درآمدها	۲۷/۱	۱۳۱/۱	۷۴/۸	۲۱۶/۱	۴۴۹/۱	۵۵/۳	-
هزینه‌ها***	۴۱۶/۰	۶۷۴/۷	۴۸۸/۲	۹۱۲/۴	۲,۴۹۱/۲	۶۰۰/۸	-
پرداخت‌های جاری	۳۶۸/۸	۵۸۲/۲	۴۴۹/۲	۶۷۰/۰	۲,۰۷۰/۲	۵۴۸/۸	-
پرداخت‌های عمرانی	۱/۴	۱۲۰/۹	۳۶۰	۲۶۲/۷	۴۲۱/۰	۸/۲	-
تراز بودجه	-۱۶۰/۴	-۹۳/۸	-۱۴/۷	-۱۹/۷	-۲۸۸/۶	-۱۷۴/۷	-
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۷۲,۶۱۵	۷۶,۴۵۱	۸۰,۱۲۳	۷۷,۲۳۰	۷۷,۲۳۰	۷۸,۷۳۶	۸۵,۸۳۲
شاخص مالی	۱۴۵,۴۸۱	۱۵۵,۲۶۳	۱۵۱,۰۴۹	۱۳۱,۸۶۵	۱۳۱,۸۶۵	۱۳۰,۶۶۴	۱۲۹,۶۰۴
شاخص صنعت	۶۰,۴۶۴	۶۳,۴۹۵	۶۷,۴۶۶	۶۶,۱۰۰	۶۶,۱۰۰	۶۷,۶۸۱	۷۴,۸۲۳
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۳,۰۸۱	۳,۱۶۸	۳,۳۷۴	۳,۲۲۰	۳,۲۲۰	۳,۲۰۱	۳,۳۹۶

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران

* آمارهای سال ۱۳۹۵ بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی و به قیمت پایه و آمارهای بهار ۱۳۹۶ بر اساس گزارش مرکز آمار و به قیمت بازار محاسبه شده‌اند.

** به علت تفاوت دسته‌بندی بانک مرکزی و مرکز آمار در اجزای گروه‌های "نفت" و "صنایع و معادن" در جدول فوق ارقام مربوط به رشد این دو گروه در بهار ۱۳۹۶ با فصول قبل قابل مقایسه نیستند.

*** تولید نفت در بهار ۱۳۹۶ از گزارش اوپک مبتنی بر منابع مستقیم گرفته شده و منبع آمار تولید در فصول دیگر بانک مرکزی است.

**** اختلاف بین کل هزینه‌ها و حاصل جمع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل نتایج گردان‌های پرداخت شده است.

۱. بخش واقعی

از هر سه فصل قبل از آن، تولید غیرنفتی در بهار امسال ۷/۰ درصد بالاتر از تولید غیرنفتی در بهار پارسال باشد.

چنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، علاوه بر استخراج نفت و گاز طبیعی سایر زیربخش‌های گروه صنعت نیز رشدی مثبت را تجربه کرده‌اند و زیربخش ساختمان بیشترین رشد را داشته است. زیربخش ساختمان در حالی رشد ۷/۱ درصدی را تجربه کرده که از تابستان ۱۳۹۱ تا پاییز ۱۳۹۵ ارزش افزوده آن همواره در حال انقباض بوده است. این رکود شدید و طولانی مدت موجب افت تولید صنایع مرتبط با ساختمان از جمله فلزات اساسی و کانه‌های غیرفلزی و در نتیجه ایجاد ظرفیت‌های خالی در آن‌ها شده بود و از این رو رشد آن در زمستان گذشته و بهار سال جاری می‌تواند بخشی از این ظرفیت‌ها را نیز فعال کرده باشد. گروه کشاورزی که پس از پاییز ۱۳۹۲ همواره رشد مثبت داشته، در فصل اول امسال نیز با ۳/۱ درصد رشد همراه بود، و گروه خدمات نیز که بزرگترین بخش اقتصاد ایران است ۸/۳ درصد رشد داشت. در بین اجزای گروه خدمات، بیشترین رشد با ۳۲/۲ درصد متعلق به زیربخش "واسطه‌گری‌های مالی" است. ارزش افزوده این زیربخش در سه فصل انتهایی سال گذشته ۶۶/۳ درصد رشد داشته، اما در بهار آن سال ۲۵/۰ درصد منقبض شده بود و لذا رشد بهار امسال نسبت به بهار ۱۳۹۵ دور از انتظار نبوده است. البته سهم واسطه‌گری‌های مالی از کل تولید ناخالص داخلی تنها ۱/۳ درصد بوده و لذا این بخش نقش چندانی در رشد حاصل شده برای کل اقتصاد نداشته است.

تازه‌ترین گزارش مرکز آمار ایران از حساب‌های ملی، که برای اولین بار به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ محاسبه شده است، از تداوم روند رو به رشد اقتصاد کشور در سه ماهه نخست امسال حکایت دارد. رشد مثبت ارزش افزوده تمامی گروه‌ها و زیرگروه‌های اصلی و از جمله بخش ساختمان، رشد بالاتر تولید ناخالص داخلی بدون نفت نسبت به رشد با نفت، رشد بالای هزینه مصرف نهایی بخش خصوصی و همچنین رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در هر دو بخش ماشین‌آلات و ساختمان از جمله نکات قابل توجه موجود در این گزارش‌اند.

به دنبال رشد کم‌سابقه ۱۱/۰ درصدی در سال گذشته که به لطف برجام و استفاده از ظرفیت‌های خالی در بخش‌های مختلف، به خصوص در صنایع نفت، گاز و پتروشیمی، به دست آمده بود، در بهار امسال نیز رشد قابل توجه ۶/۵ درصدی حاصل شد. افزایش ۳۵/۰ درصدی ارزش افزوده بخش استخراج نفت و گاز طبیعی به قیمت‌های ثابت در سال گذشته موجب شده بود که نرخ رشد اقتصادی با احتساب بخش نفت به طور چشمگیری بالاتر از رشد بدون نفت باشد. ولی البته رشد بالا در ارزش افزوده استخراج نفت و گاز قابل دوام نبود و در بهار امسال به ۴/۷ درصد کاهش یافت و موجب شد تا رشد اقتصادی با نفت کمتر از رشد بدون نفت باشد.

در بهار سال گذشته هنوز ظرفیت‌های خالی مورد بهره‌برداری کامل قرار نگرفته بود و رشد بالا در بخش‌های غیرنفتی عملاً از تابستان شروع شد. این امر موجب شده که با وجود پایین‌تر بودن سطح تولید ناخالص داخلی بدون احتساب نفت در بهار امسال

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

بهار	۱۳۹۵		۱۳۹۶		بهار	گروه صنعت
	تابستان	پاییز	زمستان	سال		
۱۳/۳	۱۸/۸	۲۰/۱	۱۸/۱	۱۷/۶	۴/۹	صنعت
۲/۷	۵/۰	۶/۵	۱۱/۷	۶/۵	۵/۸	معدن
۲۶/۰	۳۸/۹	۴۰/۵	۲۷/۱	۳۲/۹	۴/۶	استخراج نفت و گاز طبیعی
۲۷/۹	۴۱/۶	۴۳/۴	۲۸/۵	۳۵/۰	۴/۷	سایر معادن
-۶/۴	-۳/۶	-۲/۸	۳/۱	-۲/۵	۴/۲	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲۰/۳	۱۴/۲	۲۸/۹	۱۶/۷	۲۰/۱	۲/۳	ساختمان
-۱۵/۱	-۳/۸	-۳۰/۶	۴/۰	-۱۱/۳	۷/۱	گروه کشاورزی
۱۰/۷	۰/۷	۳/۱	۰/۵	۳/۳	۳/۱	گروه خدمات
-۰/۹	۳/۳	۵/۷	۱۵/۷	۵/۸	۸/۳	تولید ناخالص داخلی
۵/۸	۹/۸	۱۱/۹	۱۶/۳	۱۱/۰	۶/۵	تولید ناخالص داخلی بدون نفت
۱/۱	۴/۰	۶/۲	۱۳/۸	۶/۳	۷/۰	

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش حساب‌های ملی

بررسی مصارف محصول ناخالص داخلی در بهار امسال حکایت از رشد مثبت تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در هر دو بخش ماشین‌آلات و ساختمان دارد. از ابتدای سال ۱۳۹۱ به بعد این دو نرخ تنها در زمستان گذشته و بهار امسال به طور همزمان مثبت شده‌اند. بر مبنای قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰، در بهار امسال هزینه‌های مصرف نهایی بخش خصوصی ۶/۹ درصد و هزینه‌های مصرف نهایی بخش دولتی ۶/۵ درصد رشد داشته‌اند. رشد ۴۸/۸ درصدی پرداخت‌های

جاری دولت به قیمت‌های جاری در سه ماهه نخست امسال نقش قابل توجهی در افزایش هزینه‌های مصرفی بخش دولتی داشته است. خالص صادرات کالا و خدمات نیز، عمدتاً به دلیل افزایش قابل توجه ارزش واردات در بهار امسال، نرخ رشد منفی ۷/۳ درصدی را تجربه کرده است که اولین رشد منفی این متغیر در ۱۵ فصل اخیر محسوب می‌شود. جدول ۲ نرخ رشد اجزای محصول ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۵ و فصول مختلف آن، و نیز بهار ۱۳۹۶ را نشان می‌دهد.

جدول ۲- نرخ رشد محصول ناخالص داخلی و اجزای هزینه نهایی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

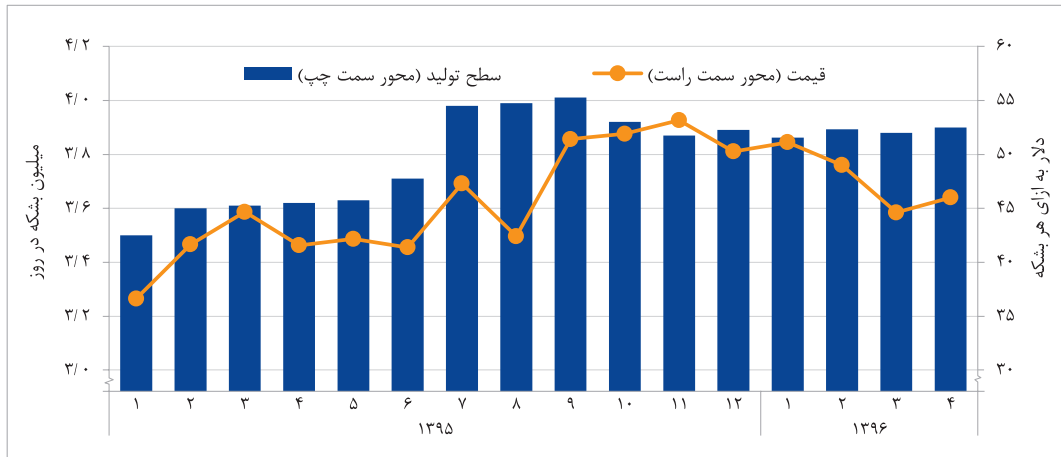
بهار	۱۳۹۵		۱۳۹۶		بهار	مصرف خصوصی
	تابستان	پاییز	زمستان	سال		
۱/۴	۲/۸	۱/۶	۷/۵	۳/۴	۶/۹	مصرف دولتی
۳/۵	۳/۵	۳/۵	۲/۵	۲/۵	۶/۵	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
-۱۱/۰	-۲/۶	-۱۵/۶	۶/۲	-۵/۸	۷/۱	ماشین‌آلات
-۵/۹	-۱/۰	۴/۰	۸/۵	۱/۳	۶/۹	ساختمان
-۱۵/۵	-۳/۸	-۳۰/۵	۴/۳	-۱۱/۳	۷/۳	خالص صادرات کالاها و خدمات
۸۱/۶	۸۴/۵	۱۳۲/۴	۶۸/۷	۸۹/۰	-۷/۳	صادرات
۵۷/۶	۶۴/۲	۸۳/۰	۴۲/۳	۶۰/۷	-۱/۶	واردات
۵/۴	۷/۸	۱۲/۰	-۹/۹	۳/۴	۲۰/۱	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار
۵/۸	۹/۸	۱۱/۹	۱۶/۳	۱۱/۰	۶/۵	

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش حساب‌های ملی

۱ مشاهده می‌شود، این قیمت در تیرماه اندکی افزایش داشت و بنا بر آمار غیررسمی در اواخر تابستان به بیش از ۵۰ دلار رسید. آمار صادرات نفت خام ایران در سال ۱۳۹۶ هنوز به طور رسمی اعلام نشده و آخرین آمار منتشر شده مربوط به زمستان ۱۳۹۵ است که بر اساس آن متوسط صادرات روزانه نفت با حدود ۳۰ درصد رشد به ۲/۳ میلیون بشکه رسیده است.

انرژی: متوسط تولید روزانه نفت خام ایران در چهار ماهه نخست سال ۱۳۹۶ تقریباً مشابه فصل آخر سال گذشته بود و بر اساس گزارش‌های اوپک از منابع مستقیم به ۳/۹ میلیون بشکه رسید. قیمت هر بشکه نفت سنگین ایران نیز در سه ماهه اول امسال روندی نزولی داشت و در خردادماه تا متوسط ۴۴/۶ دلار کاهش یافت که پایین‌ترین قیمت در ۷ ماه گذشته بود. چنانکه در نمودار

نمودار ۱ - تولید ماهانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران*

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، قابل دسترسی در http://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm
* داده‌ها در گزارش‌های اوپک بر اساس ماه‌های میلادی است که در این گزارش به طور تقریبی با ماه‌های معادل در تقویم ایرانی جایگزین شده‌اند.

نمی‌رسد که مسکن سهم چندانی از این رشد قابل توجه داشته باشد. به‌روزترین آمارهای بخش مسکن مربوط به واحدهای مسکونی شهر تهران است که بر اساس آن در شش ماهه نخست امسال رشد حجم معاملات و رشد متوسط قیمت هر متر مربع ساختمان مسکونی به ترتیب ۲/۸ و ۶/۲ درصد بوده است. این امر حاکی از آن است که حداقل در ۶ ماه نخست امسال سازندگان واحدهای مسکونی نشانه مثبتی از قیمت یا حجم معاملات دریافت نکرده‌اند و انتظار فعالان بازار مسکن تغییر چندانی نکرده است. از این رو نمی‌توان به افزایش سرمایه‌گذاری و رشد ارزش افزوده در بخش مسکن در این دوره خوش‌بین بود. نمودار ۲ روند متوسط قیمت یک متر مربع واحدهای مسکونی معامله شده و حجم معاملات صورت گرفته در شهر تهران را نشان می‌دهد. به منظور بررسی بهتر روند تغییرات و کاهش نوسانات ماهانه، در این نمودار از میانگین متحرک سه ماهه این متغیرها استفاده شده است. چنانکه مشاهده می‌شود روند تغییرات حجم معاملات انجام شده در شش ماهه نخست امسال شباهت زیادی با این روند در مدت مشابه سال گذشته دارد. قیمت نیز پس از افت اندک و مرسوم در فروردین‌ماه، به رشد خفیف و کمتر از نرخ تورم عمومی خود در ۱۵ ماه اخیر ادامه داده و در شهریورماه به متوسط ۴۷/۶ میلیون ریال به ازای هر متر مربع رسیده است.

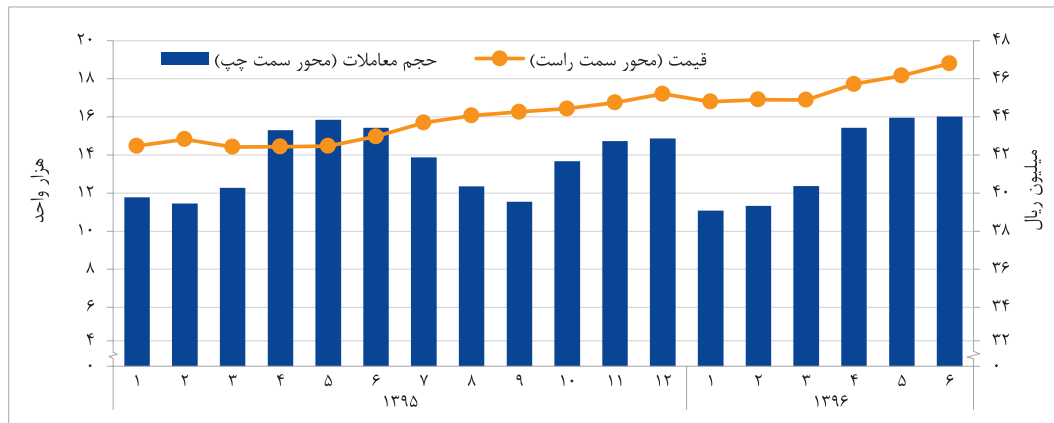
در اواسط تیرماه شرکت ملی نفت ایران و کنسرسیومی به رهبری شرکت توتال فرانسه نخستین قرارداد نفتی را بر اساس الگوی جدید موسوم به قرارداد نفتی ایران (IPC) به مبلغ ۴/۸ میلیارد دلار امضا کردند که بزرگترین سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی در ایران پس از برجام محسوب می‌شود.^۲ در این قرارداد ۲۰ ساله توتال فرانسه ۵۰/۱ درصد، شرکت ملی نفت چین (CNPC) ۳۰/۰ درصد، و شرکت پتروپارس ایران ۱۹/۹ درصد سهم دارند اما سهم از عایدی آن‌ها ذکر نشده است. این قرارداد با هدف تولید روزانه حدود ۵۶ میلیون مترمکعب گاز غنی ترش از منابع بخش فراساحل فاز ۱۱ میدان گازی پارس جنوبی و انتقال آن به خشکی اجرا می‌شود و بر اساس آن تولید گاز باید ظرف ۴۰ ماه عملیاتی شده و در صورت افت فشار، سکوی تقویت فشار راه‌اندازی شوند. میدان گازی پارس جنوبی بزرگترین منبع گازی جهان است که در خلیج فارس قرار دارد و بین ایران و قطر مشترک است.

مسکن: ارزش افزوده بخش ساختمان که از تابستان ۱۳۹۱ تا پاییز ۱۳۹۵ برای ۱۸ فصل متوالی منقبض شده بود، به دنبال رشد مثبت در زمستان ۱۳۹۵، در بهار امسال نیز با رشد مثبت همراه شد و ۷/۱ درصد افزایش یافت. در حساب‌های ملی، بخش ساختمان علاوه بر زیربخش مسکن، شامل راه‌ها، تونل‌ها، کانال‌ها، فرودگاه‌ها، بندر و سایر امور ساختمانی مشابه نیز می‌شود و به نظر

۱. <http://oilprice.com/oil-price-charts>

۲. این قرارداد جدید نفتی نوع تکامل‌یافته‌ای از قراردادهای بیع متقابل (Buyback) است که با یک شرکت پیمانکار، شامل دو شرکت خارجی و یک شرکت ایرانی، منعقد شده است و کلیه عملیات نفتی از اکتشاف و حفاری گرفته تا توسعه و بهره‌برداری و ازدیاد برداشت را شامل می‌شود. در این قرارداد هزینه‌های سرمایه‌ای از پیش تعیین نشده، بلکه کمیته مشترکی از کارفرما و پیمانکاران به طور سالانه بودجه‌ای برای آن تعیین می‌کند (اصطلاحاً OPEN CAPEX است). همچنین پرداخت به پیمانکار مشروط به عملکرد آن در طول زمان و از محل ۵۰ درصد میزان تولید مخزن موضوع قرارداد است. برخلاف قراردادهای بیع متقابل که در آن یک شرکت زیرمجموعه شرکت ملی نفت ایران به عنوان مالک پروژه و کارفرمای شرکت‌های خارجی محسوب می‌شود، در قراردادهای جدید طرفین توافق یک همکاری مشترک را شکل می‌دهند. مالکیت نفت در قالب این قرارداد منتقل نمی‌شود، بلکه به پیمانکار این تضمین داده می‌شود که به صورت طولانی مدت با وی همکاری خواهد شد و هیچ‌گونه ریسک قراردادی و غیر قراردادی وجود نخواهد داشت.

نمودار ۲ - میانگین متحرک متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی معامله شده و میانگین متحرک تعداد معاملات ثبت شده در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش تحولات بازار معاملات مسکن شهر تهران در ماه‌های مختلف

عرضه نیروی کار با سرعت بیشتری رشد کرده و موجب افزایش نرخ بیکاری شده است. در این فصل همچنین حدود ۲/۴ میلیون نفر از شاغلین کشور با وجود آن که مایل و آماده برای انجام کار بیشتر بوده‌اند، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند و در نتیجه سهم اشتغال ناقص با ۱/۷ واحد درصد افزایش به ۱۰/۲ درصد رسیده است. جدول ۳ شاخص‌های بازار کار را در ۵ فصل گذشته نمایش می‌دهد.

نیروی انسانی: نرخ بیکاری در بهار امسال با ۰/۴ واحد درصد افزایش به ۱۲/۶ درصد رسید، علیرغم آن که خالص اشتغال‌زایی نسبت به فصل مشابه سال گذشته مثبت بود و بیش از ۷۰۰ هزار نفر، معادل ۳/۱ درصد، به جمعیت شاغلین کشور افزوده شد. این امر از بالاتر بودن نرخ رشد جمعیت فعال نسبت به جمعیت شاغل حکایت دارد. رشد جمعیت فعال در این دوره ۳/۶ درصد، معادل ۹۲۰ هزار نفر، بوده است. به بیان دیگر، با وجود رشد تقاضای نیروی کار،

جدول ۳ - شاخص‌های نیروی کار برای جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (درصد)

۱۳۹۶		۱۳۹۵			
بهار	سال	زمنستان	پاییز	تابستان	بهار
۱۲/۶	۱۲/۴	۱۲/۵	۱۲/۳	۱۲/۷	۱۲/۲
۴۰/۶	۳۹/۴	۳۸/۹	۳۸/۹	۴۰/۴	۳۹/۵
۱۰/۲	۱۰/۳	۱۰/۹	۱۱/۳	۹/۵	۸/۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش‌های مختلف آمارگیری نیروی کار

قابل توجه جوانان تحصیل کرده جویای کار به بازار کار روبه‌رو است، نسبت جنسیتی ورود به بازار کار نیز در حال تغییر بوده و سهم زنان جویای کار در حال افزایش است. آمار گروه‌بندی‌های متفاوت نرخ بیکاری نیز بیانگر آن است که علاوه بر بالاتر بودن نرخ بیکاری زنان در مقایسه با مردان، نرخ بیکاری گروه سنی جوانان و افراد با تحصیلات دانشگاهی نیز از گروه‌های متناظر خود بالاتر بوده است که اهمیت توجه بیش از پیش به اشتغال جوانان تحصیل کرده را گوشزد می‌کند. به بیان دیگر، علاوه بر کمیت اشتغال‌زایی، هماهنگی کیفیت شغل‌های ایجاد شده با کیفیت متقاضیان شغل نیز اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است.

بررسی نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که در بین بازه‌های پنج ساله گروه‌های سنی، دو بازه ۳۰-۳۴ و ۲۹-۳۵ ساله به ترتیب بیشترین سهم از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند که بخش قابل توجهی از آن‌ها دارای تحصیلات عالی بوده و هنوز به جمعیت شاغل نپیوسته‌اند. بر اساس این آمار از نظر سطح تحصیلات میان مردان و زنان تقارن نسبی وجود دارد. نتایج طرح‌های آمارگیری نیروی کار نیز نشان می‌دهند که به خصوص در سال‌های اخیر نرخ مشارکت زنان با سرعت بیشتری نسبت به نرخ مشارکت مردان رشد کرده است. از این رو، علاوه بر این که اقتصاد کشور با ورود تعداد

۲. قیمت‌ها و تورم

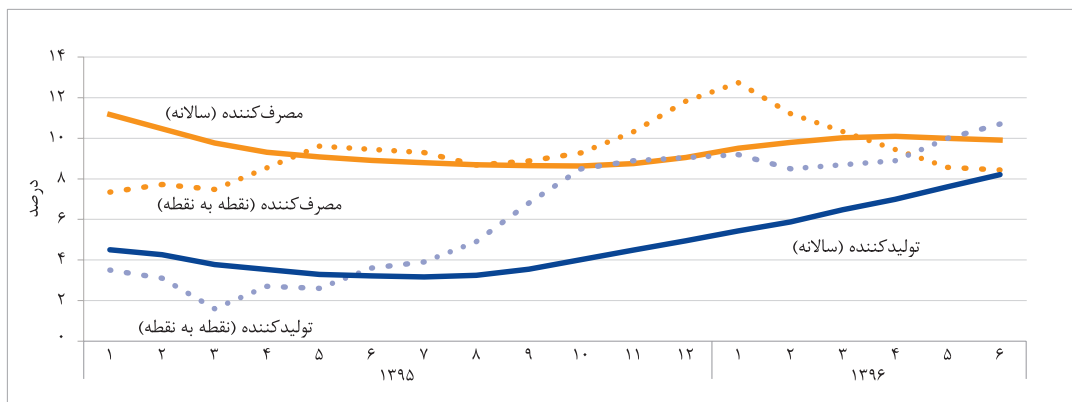
بانک مرکزی ایران در مردادماه امسال پایه برای محاسبه نرخ تورم مصرف‌کننده را از ۱۳۹۰ به ۱۳۹۵ تغییر داد. از آنجا که با گذشت زمان سطح درآمدی خانوارها، سلیقه مصرفی آنها و نیز قیمت نسبی کالاها و خدمات تغییر کرده و احتمالاً کالاها و خدمات جدیدی به سبد مصرفی خانوارها وارد می‌شوند، محاسبه دقیق‌تر نرخ تورم مصرف‌کننده ایجاب می‌کند که به طور ادواری سبد مصرفی خانوارها و اوزان داده شده به اجزای آن بازبینی شوند، یعنی سال پایه در محاسبه نرخ تورم به روز شود. مقایسه نرخ‌های تورم در ماه‌های مختلف ۱۲ ماه گذشته حاکی از آن است که تغییر سال پایه از ۱۳۹۰ به ۱۳۹۵ تغییر قابل ملاحظه‌ای در روند نرخ‌های تورم ایجاد نکرده و فقط آنها را به طور جزئی تغییر داده است.

نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده در تابستان امسال به روند کاهشی خود که از اول سال آغاز شده بود ادامه داد و از ۱۲/۷ درصد در فروردین به ۸/۴ درصد

در شهریور رسید. اما به دلیل روند افزایشی نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده در ۹ ماه آخر سال گذشته، نرخ تورم سالانه منتهی به پایان هر ماه، که در اسفند ۱۳۹۵ به ۹/۱ درصد رسید، رو به افزایش گذاشته و پس از سه ماه توقف در حول ۱۰/۰ درصد در نهایت در شهریورماه به ۹/۹ درصد رسید.

نرخ تورم نقطه به نقطه تولیدکننده پس از کاهش ۰/۷ واحد درصدی در اردیبهشت، مجدداً وارد روندی افزایشی شد و در پایان شهریور رقم ۱۰/۷ درصد را ثبت نمود که بالاترین نرخ در یک سال اخیر است. با توجه به اثرگذاری نرخ تورم تولیدکننده بر نرخ تورم مصرف‌کننده با وقفه‌ای چند ماهه، این روند می‌تواند موجب افزایش نرخ تورم مصرف‌کننده در ماه‌های آتی شود. نمودار ۳ نرخ‌های تورم نقطه به نقطه و سالانه مصرف‌کننده و تولیدکننده را در پایان ماه‌های مختلف یک سال و نیم اخیر نشان می‌دهد.

نمودار ۳ - نرخ های تورم مصرف کننده و تولیدکننده از فروردین ۱۳۹۵ تا شهریور ۱۳۹۶

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و شاخص قیمت تولیدکننده، شماره های مختلف

دارند.

آمار منتشرشده از شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی حاکی از آن است که در فاصله اول تا آخر تابستان امسال در بین ۱۲ گروه اصلی سبد مصرفی، نرخ تورم نقطه به نقطه در چهار گروه افزایش و در هشت گروه کاهش یافته و این امر موجب ادامه روند کاهشی نرخ تورم نقطه به نقطه و رسیدن آن به ۸/۴ درصد در پایان تابستان امسال شده است. نرخ تورم نقطه به نقطه در گروه "مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت ها" ۰/۲ واحد درصد افزایش و در گروه های "خوراکی ها و آشامیدنی ها" و "حمل و نقل" به ترتیب ۵/۶ و ۰/۹ واحد درصد کاهش یافته است. جدول ۴ نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف کننده در گروه های اصلی سبد مصرفی کالاها و خدمات را در بهار و تابستان امسال نشان می دهد.

نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای قابل تجارت از ۱۴/۲ درصد در فروردین امسال به ۱۰/۴ درصد در تیر رسید که بخشی از این کاهش را می توان به تقویت ارزش ریال در مقابل ارزهای خارجی و لذا کاهش قیمت اقلام وارداتی طی این دوره نسبت داد. نرخ تورم نقطه به نقطه کالاهای غیرقابل تجارت نیز طی یک روند کاهشی از ۱۰/۸ درصد در فروردین ماه به ۹/۵ درصد در تیرماه کاهش یافت.

در نتیجه تغییر سال پایه از ۱۳۹۰ به ۱۳۹۵، ضریب اهمیت (وزن) گروه های "مسکن، آب، برق و سایر سوخت ها"، "بهداشت و درمان" و "دخانیت" افزایش و ضرایب اهمیت سایر گروه های اصلی کاهش یافته است. گروه های "مسکن، آب، برق و سایر سوخت ها"، "خوراکی ها و آشامیدنی ها" و "حمل و نقل" کماکان از نظر وزنی به ترتیب در جایگاه اول تا سوم سبد مصرفی کالاها و خدمات قرار

جدول ۴ - نرخ تورم نقطه به نقطه در گروه های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی در بهار و تابستان ۱۳۹۶ (درصد)

کال	تابستان			بهار			وزن در سبد مصرفی
	شهریور	مرداد	تیر	خرداد	اردیبهشت	فروردین	
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت ها	۸/۴	۸/۶	۹/۴	۱۰/۳	۱۱/۲	۱۲/۷	۱۰۰/۰۰
خوراکی ها و آشامیدنی ها	۷/۶	۷/۴	۷/۲	۷/۴	۷/۷	۸/۲	۳۷/۰۵
حمل و نقل	۱۱/۱	۱۱/۷	۱۴/۱	۱۶/۷	۱۹/۶	۲۳/۵	۲۵/۵۱
بهداشت و درمان	۵/۷	۵/۸	۶/۲	۶/۶	۶/۹	۸/۴	۸/۹۰
پوشاک و کفش	۸/۲	۸/۴	۹/۸	۱۴/۲	۱۵/۳	۱۶/۰	۷/۸۳
اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده	۵/۶	۵/۶	۵/۶	۵/۸	۵/۶	۵/۴	۴/۶۲
کالاها و خدمات متفرقه	۸/۶	۸/۲	۸/۰	۷/۶	۶/۷	۶/۸	۴/۳۳
ارتباطات	۹/۴	۹/۱	۸/۷	۸/۴	۸/۷	۸/۵	۳/۱۷
ترفيه و امور فرهنگی	۶/۸	۷/۹	۷/۹	۸/۰	۷/۷	۸/۴	۲/۳۰
تفريح و امور فرهنگی	۹/۴	۹/۸	۹/۸	۱۰/۱	۱۰/۱	۱۰/۰	۲/۰۷
تحصيل	۱۰/۵	۱۰/۵	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۰/۲	۱۰/۳	۲/۰۳
رستوران و هتل	۱۱/۸	۱۱/۳	۱۱/۰	۱۰/۰	۱۰/۲	۱۰/۲	۱/۸۲
دخانیت	۰/۳	۰/۴	۰/۲	۰/۶	۱/۱	۱۲/۲	-۰/۳۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره های مختلف

۳. تراز پرداخت ها

با رشد قابل توجه ۴۱/۳ درصدی به ۲/۲ میلیون بشکه در روز افزایش یافت. در مجموع ارزش صادرات نفتی کشور در سال ۱۳۹۵ با رشد ۶۶/۱ درصدی به ۵۵/۸ میلیارد دلار بالغ شد. از سوی دیگر، ارزش واردات نفتی کشور^۵ در فصل چهارم و کل سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۵۸/۶ و ۳۷/۸ درصد کاهش یافت. در نتیجه این تحولات، تراز بازرگانی نفتی کشور در زمستان و کل سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۱۶۳/۰ و ۷۳/۵ درصد بهبود یافت.

ارزش صادرات و واردات غیرنفتی کشور در زمستان ۱۳۹۵ به ترتیب با ۱/۰ و ۴۰/۲ درصد افزایش به ۷/۸ و ۱۸/۷ میلیارد دلار رسید. با در نظر گرفتن ۳ فصل دیگر، ارزش صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۹۵ حدود ۹/۰ درصد کاهش و ارزش واردات غیرنفتی حدود ۲۳/۰ درصد افزایش یافت. بدین ترتیب کسری

بر اساس آمارهای بانک مرکزی، حجم تولید نفت و صادرات نفتی کشور^۳ در زمستان ۱۳۹۵ به ترتیب با ۱۵/۷ و ۲۹/۶ درصد افزایش به ۳/۹ و ۲/۳ میلیون بشکه در روز رسیدند. از سوی دیگر میانگین قیمت هر بشکه نفت سنگین ایران در این فصل ۵۱/۸ دلار بود که نشان از رشدی ۸۲/۶ درصدی دارد. مجموعه این تحولات به افزایش ۱۴۵/۱ درصدی ارزش صادرات نفتی کشور^۴ در فصل چهارم سال ۱۳۹۵ و رسیدن آن به حدود ۱۵/۹ میلیارد دلار کمک کرد.

روند افزایش تدریجی قیمت نفت که از دی ماه ۱۳۹۴ آغاز شده بود، در سال ۱۳۹۵ نیز ادامه یافت و میانگین قیمت نفت خام سنگین ایران در این سال با رشدی ۴/۱ درصدی به ۴۵/۴ دلار به ازای هر بشکه رسید. این در حالی است که حجم صادرات نفتی کشور در سال ۱۳۹۵ عمدتاً تحت تأثیر اجرای برجام

۳. شامل نفت خام و خالص صادرات فرآورده های نفتی

۴. شامل نفت خام، فرآورده های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی

۵. شامل فرآورده های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی

واردات آن در سال ۱۳۹۵، کسری حساب خدمات ۳۲/۸ درصد رشد کرد. اگر تغییرات جزئی حساب درآمد و حساب انتقالات جاری نیز در نظر گرفته شود، مشاهده می‌شود که خالص مازاد حساب جاری در سال ۱۳۹۵ با رشد حدود ۸۱/۷ درصدی به ۱۶/۴ میلیارد دلار بالغ شده است. جدول ۵ زیربخش‌های حساب جاری را در فصل‌های مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

جدول ۵- تراز حساب جاری و زیربخش‌های آن (میلیون دلار)

	۱۳۹۴				۱۳۹۵			
	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	بهار	تابستان	پاییز	زمستان
تراز حساب کالا	۴,۷۷۸	۲,۷۶۵	۴,۲۵۸	۳۷۷	۶,۵۲۲	۴,۱۲۷	۵,۳۸۷	۴,۸۰۷
تراز حساب خدمات	-۱,۲۰۶	-۱,۰۷۷	-۷۵۹	-۱,۴۳۰	-۱,۶۱۰	-۱,۱۸۴	-۲,۴۲۸	-۷۱۹
تراز حساب درآمد	۳۳۷	۳۶۰	۱۸۹	-۲۳	۱۹۸	۳۶۰	۱۲۷	۲۴۳
تراز حساب انتقالات جاری	۱۳۸	۱۴۲	۱۲۸	۱۳۹	۱۲۱	۱۵۶	۱۳۹	۱۴۲
تراز حساب جاری	۳,۹۴۷	۲,۱۹۰	۳,۸۱۶	-۹۳۷	۵,۲۳۱	۳,۴۵۹	۳,۲۲۵	۴,۴۷۳

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

صنایع دستی از لحاظ وزنی نسبت به فصل مشابه سال قبل کاهش داشته است. به همین ترتیب ارزش صادرات در این گروه‌ها بجز گروه معدن که شاهد افزایش قیمت‌ها بوده، نسبت به سال قبل افت کرده است. این در حالی است که واردات کشور در این فصل در گروه‌های صنعتی (شامل صنعت و پتروشیمی)، معدن، و فرش و صنایع دستی از نظر وزنی افزایش داشته و تنها در گروه کشاورزی به میزان اندکی کاهش داشته است. با این حال رشد ارزش واردات در همه گروه‌های مذکور چشمگیر بوده است. بررسی آمارها نشان می‌دهد که با وجود ثبات سهم وزنی واردات کالاهای سرمایه‌ای نسبت به مدت مشابه سال قبل، سهم ارزشی این کالاها از کل واردات به طور چشمگیری کاهش یافته است. این در حالی است که علیرغم کاهش سهم وزنی واردات کالاهای واسطه‌ای، سهم ارزشی آنها افزایش یافته است. همچنین سهم واردات کالاهای مصرفی، هم از نظر وزنی و هم از نظر ارزشی، نسبت به سال قبل با رشد همراه بوده است. براساس آخرین آمار تجارت خارجی ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور در ۵ ماه نخست امسال به ترتیب با ۵/۰ درصد کاهش و ۱۶/۵ درصد افزایش به ۱۷/۲ و ۱۹/۲ میلیارد دلار رسید. بررسی اجزای صادرات گمرکی کشور در این مدت نشان می‌دهد که کاهش ارزش صادرات میعانات گازی در اثر کاهش همزمان وزن و قیمت به وقوع پیوسته است. از سوی دیگر علیرغم کاهش وزنی صادرات محصولات پتروشیمی و به دلیل افزایش میانگین قیمت، ارزش صادراتی این گروه با افزایش روبرو شده است. در گروه سایر کالاهای نیز کاهش همزمان وزن و میانگین قیمت باعث افت قابل توجه ارزش صادراتی شده است. جدول ۶ اجزای صادرات گمرکی کشور را در ۵ ماه نخست سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

تراز بازرگانی غیرنفتی کشور در فصل چهارم و کل سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۹۴/۶ و ۷۵/۰ درصد رشد کرد. با وجود رشد ۲۰/۴ درصدی واردات کالا، افزایش ۳۰/۰ درصدی صادرات کالا تحت تأثیر رشد قابل توجه ارزش صادرات نفتی باعث رشد ۷۱/۲ درصدی مازاد حساب کالا و رسیدن آن به ۲۰/۸ میلیارد دلار شد. از سوی دیگر به رغم افزایش جزئی صادرات خدمات و به دلیل افزایش ۱۰/۷ درصدی

تحولات مربوط به حساب سرمایه نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۵ به طور خالص حدود ۱۸/۳ میلیارد دلار سرمایه از کشور خارج شده است. خالص حساب سرمایه شامل دو جزء کوتاه‌مدت و بلندمدت است که بخش کوتاه‌مدت آن نشان‌دهنده خروج حدود ۱۸/۴ میلیارد دلار سرمایه بوده و بخش بلندمدت آن حاکی از ورود ۱۴۵ میلیون دلار سرمایه به کشور در این سال است. باید توجه داشت که حساب سرمایه از بخش‌های مختلفی از جمله سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری در سبد مالی و سایر سرمایه‌گذاری‌ها تشکیل شده است. بخش سایر سرمایه‌گذاری‌ها نیز از زیربخش‌های اعتبارات تجاری، وام‌ها، سپرده‌ها و نقود خارجی، و سایر تشکیل می‌شود. بنابراین خروج سرمایه از کشور می‌تواند به شکل افزایش سرمایه‌گذاری افراد مقیم ایران در خارج در قالب سرمایه‌گذاری مستقیم و یا در سبد مالی باشد. همچنین، کاهش سرمایه‌گذاری‌های خارجی قبلی در کشور نیز به خروج سرمایه منجر می‌شود. از آنجا که آمار جزئی از خالص حساب سرمایه پس از سال ۱۳۹۳ از سوی بانک مرکزی منتشر نشده است، نمی‌توان به طور قطع در مورد چگونگی خروج سرمایه از کشور در سال ۱۳۹۵ اظهار نظر کرد. با در نظر گرفتن تغییرات حساب جاری، حساب سرمایه و همچنین ۵/۸ میلیارد دلار اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها در محاسبات مربوط به تراز پرداخت‌ها که بخشی از آن مربوط به ورود و خروج کالا از مبادی غیررسمی است، مانده ذخایر بین‌المللی کشور در سال ۱۳۹۵ با حدود ۷/۷ میلیارد دلار کاهش نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ به ۱۲۰/۷ میلیارد دلار رسید.

هرچند هنوز جزئیات مربوط به تجارت خارجی کشور در فصل نخست سال ۱۳۹۶ از سوی گمرک منتشر نشده است، آمارهای ارائه شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت نشان می‌دهد که صادرات در گروه‌های صنعتی (شامل صنعت، پتروشیمی و گاز مایع)، معدن، میعانات گازی، کشاورزی، و فرش و

جدول ۶- اجزای صادرات گمرکی کشور

درصد تغییر نسبت به سال قبل	۵ ماه نخست سال ۱۳۹۶						۵ ماه نخست سال ۱۳۹۵					
	سهم از کل (درصد)		ارزش (میلیون دلار)		وزن (هزار تن)		سهم از کل (درصد)		ارزش (میلیون دلار)		وزن (هزار تن)	
	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش
محصولات پتروشیمی	۲/۰	-۲/۸	۳۴/۹	۲۴/۹	۵,۹۹۹	۱۱,۹۷۷	۳۲/۵	۲۳/۶	۵,۸۸۰	۱۲,۳۱۶		
میعانات گازی	-۵/۴	-۵/۲	۱۷/۰	۱۵/۵	۲,۹۲۰	۷,۴۴۵	۱۷/۱	۱۵/۰	۳,۰۸۷	۷,۸۵۱		
سایر کالاها	-۹/۳	-۱۰/۸	۴۸/۱	۵۹/۶	۸,۲۷۴	۲۸,۶۱۹	۵۰/۴	۶۱/۴	۹,۱۲۲	۳۲,۰۷۰		
جمع کل	-۵/۰	-۸/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۷,۱۹۳	۴۸,۰۴۱	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۸,۰۸۹	۵۲,۲۳۷		

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمارهای مقدماتی تجارت خارجی ایران در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

نقلیه موتوری با حجم سیلندر ۲۰۰۰-۱۵۰۰ سی‌سی به ارزش ۵۱۵ میلیون دلار، قطعات منفرجه جهت تولید اتومبیل سواری به ارزش ۴۳۴ میلیون دلار و لوبیای سویا به ارزش ۴۱۰ میلیون دلار بوده است. عمده واردات کشور نیز به ترتیب از کشورهای چین، امارات متحده عربی، کره جنوبی، هند و ترکیه انجام گرفته است. سهم وزنی واردات کالاهای واسطه‌ای، سرمایه‌ای و مصرفی از کل واردات به ترتیب ۸۰/۷، ۲/۱ و ۱۳/۲ درصد و سهم ارزشی آنها به ترتیب ۶۰/۱، ۱۴/۹ و ۲۲/۹ درصد بوده است.

از نظر ارزش، در ۵ ماه نخست امسال اقلام عمده صادرات پس از میعانات گازی به ترتیب شامل پلی اتیلن گرید فیلم به ارزش ۶۵۲ میلیون دلار، پروپان مایع شده به ارزش ۵۷۶ میلیون دلار، روغن‌های سبک و فرآورده‌ها بجز بنزین به ارزش ۵۵۵ میلیون دلار و متانول به ارزش ۴۹۸ میلیون دلار بوده است. در این مدت عمده صادرات کشور به ترتیب به چین، عراق، امارات متحده عربی، کره جنوبی و هند صورت گرفت. اقلام عمده وارداتی در همین مدت به ترتیب شامل برنج به ارزش ۹۶۳ میلیون دلار، ذرت دامی به ارزش ۶۱۲ میلیون دلار، وسایل

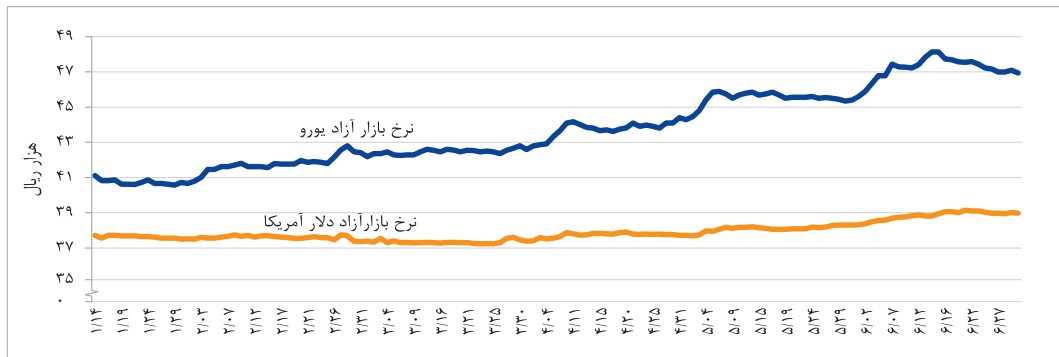
۶ بدون احتساب نفت خام، نفت کوره و نفت سفید و همچنین بدون صادرات از محل تجارت چمدانی

۴. بازار ارز

فروردین ماه به ۴۶,۹۵۰ ریال در شهریورماه امسال افزایش یافت. نمودار ۴ نرخ روزانه برابری دلار آمریکا و یورو در مقابل ریال را در بازار آزاد و بازار رسمی از ابتدای سال تا پایان تابستان نشان می‌دهد.

از اوایل تابستان امسال روند کاهشی نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال تغییر جهت داد و بهای دلار در بازار آزاد رو به افزایش گذاشت و از حدود ۳۷,۳۲۰ ریال در پایان بهار از مرز ۳۹,۰۰۰ ریال در هفته‌های پایانی شهریورماه نیز عبور کرد. نرخ برابری یورو نیز شاهد تغییرات قابل توجهی بود و از ۴۰,۷۱۲ ریال در

نمودار ۴- نرخ روزانه برابری دلار آمریکا و یورو در مقابل ریال

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ صرافی رویال

بررسی آمار نرخ برابری دلار آمریکا در بازار آزاد نشان می‌دهد میانگین این نرخ در فصل تابستان نسبت به بهار ۱/۹ درصد و نسبت به تابستان سال قبل ۸/۲ درصد افزایش یافته است. شاخص انحراف معیار نیز نشان می‌دهد که نوسانات نرخ دلار آمریکا در بازار آزاد در تابستان امسال نسبت به فصل قبل از آن و همچنین نسبت به تابستان ۱۳۹۵ افزایش یافته است.

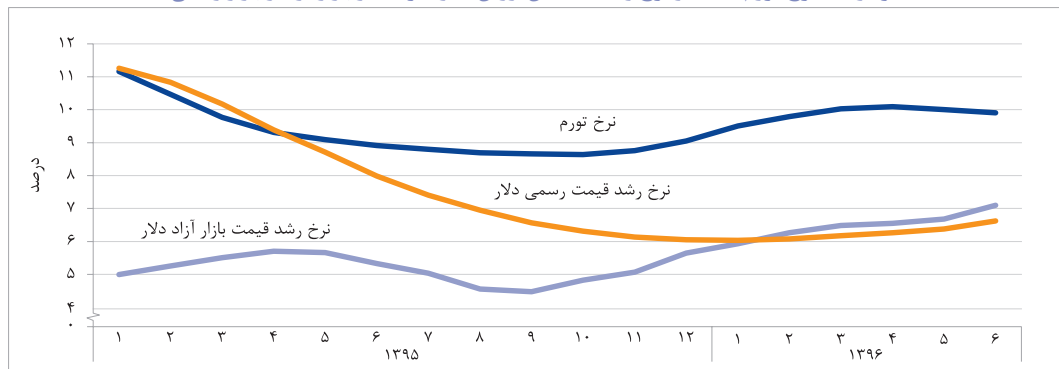
نرخ رسمی برابری دلار آمریکا در مقابل ریال که در فصل اول سال با شیب بسیار کمی در حال افزایش بود از اواسط تابستان با آهنگ به مراتب تندتری توسط بانک مرکزی افزایش یافت اما از آنجا که هنوز متوسط رشد ماهانه آن در ۲ فصل اخیر از متوسط رشد ماهانه این نرخ در بازار آزاد به مراتب کمتر بوده، شکاف بین دو نرخ رسمی و بازار آزاد دلار آمریکا افزایش یافته و از حدود ۱۵/۹ درصد در فروردین ماه به بیش از ۱۶/۷ درصد در پایان تابستان امسال رسید. تداوم افزایش شکاف بین دو نرخ برابری بازار آزاد و رسمی دلار آمریکا یکسان‌سازی نرخ ارز را بیش از پیش دشوار خواهد نمود.

تحولات نرخ تورم نیز از جمله مواردی است که می‌تواند در ماه‌های آتی بر روند نرخ ارز اثرگذار باشد. نرخ تورم سالانه که در پایان سال قبل در سطح ۹/۱ درصد تک‌رقمی شده بود، مجدداً وارد روندی افزایشی شده و در پایان تابستان امسال رقم ۹/۹ درصد را ثبت نمود. بنابراین در صورت تکرار رویه پیشین و عدم تعدیل نرخ ارز متناسب با تفاوت بین نرخ تورم داخلی و خارجی، قیمت نسبی کالاهای داخلی افزایش یافته و باعث کاهش رقابت‌پذیری آنها در بازارهای بین‌المللی و نهایتاً کاهش بیشتر ارزش واقعی ریال در مقابل سایر ارزها خواهد شد. نمودار ۵ نرخ‌های تورم و نرخ رشد قیمت رسمی و بازار آزاد دلار آمریکا در مقابل ریال را در دوره‌های ۱۲ ماهه منتهی به پایان هر ماه نشان می‌دهد.

نرخ برابری دلار آمریکا در بازار آزاد اگرچه از ابتدای تابستان رو به افزایش گذاشت، اما از اوایل مردادماه آهنگ این رشد تندتر شد. از جمله مهم‌ترین عواملی که منجر به تشدید این روند افزایشی شد می‌توان به افزایش تقاضای ارز توسط زائران، افزایش تقاضای ارز برای مقاصد گردشگری در فصل تابستان، کاهش تراز تجاری در چهار ماه نخست سال و نهایتاً رویکرد اخیر ایالات متحده آمریکا در قبال برجام مبنی بر احتمال خروج یک‌جانبه این کشور از توافق هسته‌ای اشاره نمود. این روند افزایشی در شهریورماه نیز ادامه یافت و نرخ بازار آزاد دلار آمریکا از اواسط این ماه از ۳۹ هزار ریال نیز عبور کرد که بخشی از آن را می‌توان به اجرائی شدن بخشنامه کاهش دستوری نرخ سود بانکی به ۱۵/۰ درصد نسبت داد. جایگزینی تدریجی وجوه سپرده‌گذاری شده در بانک‌ها با ارزهای خارجی در پی کاهش نرخ سود بانکی می‌تواند فشار رو به بالای بیشتری به نرخ ارز وارد کند. لغو فروش دلار مسافرتی با نرخ ترجیحی از ۲۰ شهریور نیز می‌تواند با انتقال تقاضای ارز مسافرتی به بازار آزاد به افزایش بیشتر نرخ برابری دلار آمریکا در بازار آزاد منجر شود.

افزایش نرخ رشد اقتصادی حوزه یورو در پی بهبود اوضاع بازار کار، استقرار دولت میانه‌رو در فرانسه و افزایش صادرات حوزه یورو از یک سو موجب تقویت یورو در مقابل ارزهای عمده از جمله دلار آمریکا، پوند انگلیس و ین ژاپن شد و از سوی دیگر عدم تحقق وعده‌های اقتصادی ترامپ و نیز منازعات اخیر سیاسی بین این کشور و کره شمالی منجر به افت ارزش دلار آمریکا در بازار جهانی و تقویت بیشتر یورو در مقابل این ارز شد. ارزش یورو برحسب ریال از اوایل بهار تا پایان تابستان امسال حدود ۱۶ درصد و ارزش دلار آمریکا برحسب ریال در همین مدت تنها ۳/۱ درصد رشد کرده است.

نمودار ۵- نرخ تورم سالانه و نرخ رشد میانگین ارزش دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار رسمی

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ محاسبات تحقیق

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

مهرماه، حجم معاملات کاهش قابل توجهی یافت و حجم اضافه برداشت‌ها روند رو به رشدی را آغاز کرد. این موضوع با خرید اوراق مرابحه گندم توسط بانکها در ماه‌های آذر و دی تشدید شده و حجم اضافه برداشت بانکها در بهمن‌ماه به اوج خود رسید. از سوی دیگر این تحولات باعث افزایش رقابت بانکها در جذب سپرده از طریق افزایش نرخ سود پیشنهادی و تشدید تنگنای اعتباری بانکها در نیمه دوم سال گذشته شد.

دومین عامل رشد پایه پولی در این دوره کاهش ۶/۰ درصدی خالص سایر اقلام بوده است. خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی به عنوان سومین عامل اثرگذار بر تغییرات پایه پولی، با افزایشی ۰/۴ درصدی که متأثر از افزایش دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بیش از افزایش بدهی‌های ارزی آن بود، به ۱،۸۵۴/۵ هزار میلیارد ریال رسید.

آخرین عامل افزایش پایه پولی، رشد ۰/۸ درصدی خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی با سهم از رشدی ۰/۱ واحد درصدی بوده است. دلیل اصلی این افزایش بدهی، رشد ۶۱/۱ درصدی خالص بدهی دولت به بانک مرکزی است که در نتیجه افزایش ۱/۲ درصدی بدهی دولت به بانک مرکزی و کاهش ۲/۹ درصدی سپرده‌های دولت نزد بانک مرکزی به وقوع پیوسته است. این در حالی است که خالص بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی در این مدت به دلیل کاهش ۲/۲ درصدی بدهی آنها به بانک مرکزی و افزایش ۱۴/۰ درصدی سپرده‌های آنها نزد بانک مرکزی، حدود ۴/۹ درصد افت کرده و تا حد زیادی رشد خالص بدهی دولت به بانک مرکزی را خنثی کرده است. علیرغم کاهش خالص بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی در این مدت، خالص بدهی آنها همچنان حدود ۸۶/۲ درصد کل خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی را تشکیل می‌دهد. جدول ۷ اجزای پایه پولی را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ و در پایان تیرماه امسال نشان می‌دهد.

بر اساس آخرین آمارهای بانک مرکزی، در پایان تیر امسال پایه پولی با رشدی ۱۶/۶ درصدی به ۱،۸۶۳/۷ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به نرخ رشد در آخر تیرماه سال قبل ۳/۷ واحد درصد بیشتر است. مهم‌ترین عامل رشد پایه پولی در این مدت افزایش ۱۸/۷ درصدی بدهی بانکها به بانک مرکزی عمدتاً به دلیل افزایش ۲۲۷/۹ درصدی مانده بدهی بانکهای غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بانک مرکزی بوده است. این در حالی است که بدهی بانکهای تجاری دولتی و تخصصی به بانک مرکزی به ترتیب ۵۵/۹ و ۱۲/۶ درصد کاهش یافته است. در نتیجه این تحولات، سهم بانکهای غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی از کل بدهی بانکها به بانک مرکزی از ۱۶/۶ درصد در پایان تیر ۱۳۹۵ به حدود ۴۵/۸ درصد در پایان تیر امسال رسیده است. در مقابل، در همین دوره سهم بدهی بانکهای تجاری از کل بدهی بانکها به بانک مرکزی از ۱۹/۸ درصد به ۷/۴ درصد کاهش یافته است.

به نظر می‌رسد عواملی مانند الزام بانکها برای تأمین مالی بخشی از هزینه خرید تضمینی گندم در سال ۱۳۹۵، تداوم رویکرد دولت در خصوص استفاده از منابع بانکی برای پیگیری طرح‌های حمایتی و همچنین اعطای خط اعتباری به منظور ساماندهی مؤسسات مالی غیرمجاز نقش قابل توجهی در افزایش اضافه برداشت بانکها و رشد بدهی آنها به بانک مرکزی داشته باشد. آمارها نشان می‌دهد که ۴۴/۰ درصد از تأمین مالی خرید تضمینی گندم در سال ۱۳۹۵، به مبلغ ۶۹/۶ هزار میلیارد ریال توسط سیستم بانکی انجام شده که حدود ۴۰ هزار میلیارد ریال آن به صورت تسهیلات بانکی و ۲۹/۶ میلیارد ریال از طریق خرید اوراق مرابحه منتشر شده به وسیله بانک مرکزی توسط هشت بانک صورت گرفته است. آمارهای بازار بین بانکی نشان می‌دهد که از ابتدای سال ۱۳۹۵ تا پایان شهریور، متوسط روزانه حجم معاملات این بازار روندی افزایشی و حجم اضافه برداشت بانکها از منابع بانک مرکزی روندی ثابت را طی کرده است. این در حالی است که با آغاز مشارکت مستقیم بانکها در طرح خرید تضمینی گندم در

جدول ۷- اجزای پایه پولی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

تیر ۱۳۹۶ نسبت به تیر ۱۳۹۵	۱۳۹۶		۱۳۹۵					
	نرخ رشد (درصد)	تیر	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۱۶/۶	۱۶/۶	۱،۸۶۳/۷	۱،۸۵۱/۹	۱،۷۹۸/۳	۱،۷۰۴/۷	۱،۶۵۵/۱	۱،۵۸۵/۲	پایه پولی
۰/۵	۰/۴	۱،۸۵۴/۵	۱،۸۵۳/۹	۱،۹۲۴/۶	۱،۹۸۸/۲	۱،۸۵۹/۴	۱،۸۷۶/۶	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
۰/۱	۰/۸	۲۶۳/۸	۲۸۲/۰	۲۰۲/۶	۲۳۳/۱	۳۲۵/۳	۲۳۸/۹	خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی
۱۰/۶	۱۸/۷	۱،۰۷۸/۷	۱،۰۱۳/۷	۹۹۶/۹	۱،۰۴۷/۹	۹۴۲/۲	۸۹۵/۱	بدهی بانکها به بانک مرکزی
۵/۴	-۶/۰	-۱،۳۳۳/۳	-۱،۲۹۷/۷	-۱،۳۲۵/۸	-۱،۴۷۴/۵	-۱،۴۷۱/۸	-۱،۴۲۵/۴	خالص سایر اقلام

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

۲۳/۳ درصدی به ۱۳،۳۳۷/۴ هزار میلیارد ریال رسید. این میزان رشد نسبت به رشد مشابه سال قبل به دلیل افزایش کندتر هر دو عامل پایه پولی و ضریب فزاینده نقدینگی، حدود ۶/۷ واحد درصد کمتر بوده است. جدول ۸ ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای نقدینگی را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ و پایان تیرماه امسال نشان می‌دهد.

ضریب فزاینده نقدینگی در پایان تیر امسال با ۵/۸ درصد رشد به ۷/۲ واحد رسید. در این دوره کاهش هر سه نسبت سپرده‌های قانونی بانکها به کل سپرده‌ها، نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها و نسبت سپرده‌های دیداری (ذخایر اضافی) بانکها نزد بانک مرکزی به کل سپرده‌ها اثر افزایشی بر ضریب فزاینده نقدینگی داشته‌اند. در نتیجه رشد همزمان پایه پولی و ضریب فزاینده نقدینگی در این مدت، مانده نقدینگی در پایان تیرماه با رشد

جدول ۸- ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای نقدینگی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

تیر ۱۳۹۶ نسبت به تیر ۱۳۹۵	۱۳۹۶		۱۳۹۵					
	نرخ رشد (درصد)	تیر	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۲۳/۳	۲۳/۳	۱۳،۳۳۷/۴	۱۳،۱۴۹/۱	۱۲،۵۳۳/۹	۱۱،۸۴۸/۶	۱۱،۲۲۷/۱	۱۰،۵۹۵/۰	نقدینگی
۱/۹	۱۴/۴	۱،۵۹۵/۱	۱،۶۴۷/۱	۱،۶۳۰/۳	۱،۵۴۰/۷	۱،۴۸۰/۳	۱،۳۶۴/۴	حجم پول
۰/۲	۵/۱	۳۴۱/۵	۳۴۰/۱	۳۹۳/۳	۳۲۷/۷	۳۲۹/۲	۳۱۱/۶	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۱/۷	۱۷/۲	۱،۲۵۳/۶	۱،۳۰۷/۰	۱،۲۳۷/۰	۱،۲۱۳/۰	۱،۱۵۱/۱	۱،۰۵۲/۸	سپرده‌های دیداری
۲۱/۴	۲۴/۶	۱۱،۷۴۲/۳	۱۱،۵۰۲/۰	۱۰،۹۰۳/۶	۱۰،۳۰۷/۹	۹،۷۴۶/۸	۹،۲۳۰/۶	شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)
-	۵/۸	۷/۲	۷/۱	۷/۰	۷/۰	۶/۸	۶/۷	ضریب فزاینده نقدینگی

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

در بین اجزای نقدینگی، حجم پول و شبه پول (سپرده‌های غیردیداری) به ترتیب با رشد ۱۴/۴ و ۲۴/۶ درصدی، سهمی ۱/۹ و ۲۱/۴ واحد درصدی در رشد نقدینگی داشتند. همچنین حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری که اجزای تشکیل‌دهنده حجم پول هستند، در دوره مذکور به ترتیب با رشد ۵/۱ و ۱۷/۲ درصدی، سهمی ۰/۲ و ۱/۷ واحد درصدی در رشد نقدینگی داشتند. بدین ترتیب سهم پول و شبه پول از نقدینگی در پایان تیر امسال به ترتیب به ۱۲/۰ و ۸۸/۰ درصد بالغ شد.

مانده سپرده‌ها، سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی، و تسهیلات پرداخت شده سیستم بانکی در پایان تیر ۱۳۹۶ به ترتیب ۲۱/۸، ۲۱/۳ و ۲۲/۸ درصد رشد کردند. بدین ترتیب نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی با افزایش ۱/۰ واحد درصدی به ۸۴/۰ درصد رسید. آمارها حاکی از آن است که با وجود افزایش تدریجی این نسبت از خرداد ۱۳۹۵ تا انتهای آن سال، از ابتدای سال ۱۳۹۶ این نسبت مجدداً وارد روند کاهشی شده است. همچنین مشاهده می‌شود که رشد نقطه به نقطه مانده سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی بعد از طی یک روند کاهشی و رسیدن به حداقل خود در انتهای سال ۱۳۹۵، از ابتدای سال ۱۳۹۶ وارد روند صعودی شده و همزمان رشد نقطه به نقطه تسهیلات نیز به تدریج کاهش یافته است. شایان ذکر است که میانگین نسبت سپرده قانونی به کل سپرده‌های سیستم بانکی با افزایش ۰/۴ واحد درصدی به ۱۰/۴ درصد در پایان تیر ۱۳۹۶ رسیده است.

آخرین آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد که در ۵ ماه نخست امسال حدود

۶. وضعیت مالی دولت

۱۸۸/۹ هزار میلیارد ریال رسید. در نقطه مقابل، درآمدهای مالیاتی ۱۹۲/۴ هزار میلیارد ریالی تابستان ۱۳۹۳، به ۱۸۱/۹ هزار میلیارد ریال در بهار امسال رسید. به این ترتیب پس از ۱۱ فصل مجدداً اتکای بودجه دولت به نفت بیش از مالیات شد. در خصوص درآمدهای مالیاتی، معمولاً در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم بزرگترین سهم مربوط به مالیات اشخاص حقوقی و در زیرمجموعه مالیات‌های غیرمستقیم بیشترین سهم مربوط به مالیات بر کالاها و خدمات است. مالیات اشخاص حقوقی در چهار ماهه نخست امسال کاهش ۹/۱ درصدی را تجربه کرد و یکی از عوامل اصلی عدم رشد درآمدهای مالیاتی بود. با توجه به این که موعد ارایه اظهارنامه‌های مالیاتی سال ۱۳۹۵ پایان تیرماه امسال بوده و در آمار چهار ماهه نخست سال دیده نمی‌شود، این کاهش درآمدهای مالیات اشخاص حقوقی عمدتاً به رکود اقتصادی سال ۱۳۹۴ مربوط می‌شود که حالا در درآمدهای مالیاتی خود را نشان داده است. از طرف دیگر، درآمد ناشی از مالیات بر کالاها و خدمات در چهار ماهه نخست امسال رشد اندک ۲/۲ درصدی را تجربه کرد که بسیار کمتر از نرخ تورم بود. در این بخش رشد ۱۵/۰ درصدی عواید ناشی از مالیات بر ارزش افزوده تا حد زیادی با کاهش ۲۰/۹ درصدی مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی خنثی شده است. جدول ۹ اجزای درآمدهای مالیاتی در چهار ماهه اول سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ را نشان می‌دهد.

جدول ۹ - اجزای درآمدهای مالیاتی (هزار میلیارد ریال - درصد)

چهار ماهه نخست ۱۳۹۶			چهار ماهه نخست ۱۳۹۵			شرح
رشد	سهم	مقدار	رشد	سهم	مقدار	
						درآمدهای مالیاتی
						مستقیم
						اشخاص حقوقی
						بر درآمد
						بر ثروت
						غیرمستقیم
						بر واردات
						بر کالاها و خدمات
						بر ارزش افزوده
						بر فروش فرآورده‌های نفتی
۰/۰	۱۰۰/۰	۲۹۶/۹	۲۶/۹	۱۰۰/۰	۲۹۷/۰	
-۳/۸	۵۳/۸	۱۵۹/۸	۲۵/۳	۵۶/۰	۱۶۶/۲	
-۹/۱	۳۳/۰	۹۸/۰	۲۳/۰	۳۶/۳	۱۰۷/۸	
۶/۸	۱۸/۰	۵۳/۵	۳۱/۳	۱۶/۹	۵۰/۱	
۰/۴	۲/۸	۸/۴	۲۰/۳	۲/۸	۸/۳	
۴/۸	۴۶/۲	۱۳۷/۱	۲۹/۱	۴۴/۰	۱۳۰/۸	
۱۸/۴	۸/۵	۲۵/۲	۵/۶	۷/۲	۲۱/۳	
۲/۲	۳۷/۷	۱۱۱/۹	۳۵/۰	۳۶/۹	۱۰۹/۵	
۱۵/۰	۲۶/۸	۷۹/۷	۴/۷	۲۳/۳	۶۹/۳	
-۲۰/۹	۶/۰	۱۷/۹	۱۴/۱/۶	۷/۶	۲۲/۷	

یا اصطلاحاً کسری بودجه، از طریق واگذاری دارایی‌های مالی از قبیل واگذاری اوراق بدهی دولتی و استفاده از تنخواه‌گردان خزانه تأمین مالی شد. بدین ترتیب کسری بودجه دولت در چهار ماهه نخست امسال با رشد ۲۶/۸ درصدی به ۱۶۱/۹ هزار میلیارد ریال رسید که ۴۸/۲ درصد بیش از رقم تصویب شده در قانون بودجه است. در زمان تهیه این گزارش اطلاعات دقیقی از نحوه تأمین مالی این کسری بودجه منتشر نشده، اما تجربه گذشته نشان داده است که دولت این کسری را در ابتدای سال عمدتاً از تنخواه‌گردان خزانه و از طریق استقراض از بانک مرکزی تأمین مالی کرده و سپس در پایان سال با انتشار اوراق بدهی دولتی نسبت به تسویه این تنخواه‌گردان و پوشش کسری خود اقدام می‌کند. انتشار اوراق بدهی دولتی در شرایطی که قانون بودجه اجازه خرید و فروش این اوراق را به بانک مرکزی نمی‌دهد، موجب افزایش نرخ‌های بهره شده و عملاً در تقابل با تلاش بانک مرکزی برای کاهش نرخ‌های بهره است. جدول ۱۰ عملکرد مالی دولت را در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

هزینه‌های جاری همچون گذشته عملکردی نزدیک به رقم مصوب داشتند و در چهار ماهه نخست امسال تحقق ۸۶/۰ درصدی را ثبت کردند. در واقع دستگاه‌های دولتی اعتبارات جاری مصوب خود را بدون توجه به درآمدهای جاری دولت به مصرف می‌رسانند و بدین ترتیب عدم تحقق درآمدهای جاری به افزایش کسری تراز عملیاتی می‌انجامد. در چهار ماهه نخست امسال اگرچه به دلیل عملکرد ضعیف دولت در سال گذشته رشد ۲۳/۵ درصدی برای هزینه‌های عمرانی رقم خورد، اما تنها ۵/۳ درصد از تکلیف قانونی بودجه در این زمینه محقق شد.

در مجموع، کسری تراز عملیاتی دولت که مزاد هزینه‌های جاری بر درآمدهای جاری را نشان می‌دهد، در چهار ماهه نخست امسال با رشد ۸۳/۹ درصدی به ۴۱۱/۲ هزار میلیارد ریال رسید که بسیار بیشتر از رقم مصوب ۲۷۰/۸ هزار میلیارد ریالی است. بخشی از این کسری با مزاد ۲۴۹/۲ هزار میلیارد ریالی تراز سرمایه‌ای که مزاد درآمدهای نفتی بر هزینه‌های عمرانی را نشان می‌دهد، پوشش داده شد و باقیمانده آن تحت عنوان کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌ای،

جدول ۱۰ - وضعیت مالی دولت در بهار و چهار ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ (هزار میلیارد ریال - درصد)

درصد تحقق عملکرد چهار ماهه نخست	۱۳۹۶				۱۳۹۵				
	چهار ماهه نخست		بهار		چهار ماهه نخست		بهار		
	رشد	مقدار	رشد	مقدار	رشد	مقدار	رشد	مقدار	
۶۴/۰	۲۶/۳	۶۳۶/۹	۶۶/۸	۴۲۶/۱	۱۰/۸	۵۰۴/۴	-۱۲/۹	۲۵۵/۵	درآمدها
۷۵/۱	۰/۰	۲۹۶/۹	-۱/۶	۱۸۱/۹	۲۶/۹	۲۹۷/۰	۳۰/۰	۱۸۴/۹	درآمدهای مالیاتی
۳۹/۸	-۲۲/۵	۷۷/۹	۱۰۷/۰	۵۴/۵	۲۵/۷	۱۰۰/۵	-۴۷/۹	۲۶/۳	سایر درآمدهای جاری
۶۷/۵	۱۴۷/۰	۲۶۱/۰	۳۳۳/۲	۱۸۸/۹	-۲۴/۹	۱۰۵/۷	-۵۶/۵	۴۳/۶	درآمدهای نفتی
۵/۸	-۱۷/۴	۱/۰	۱۳/۵	۰/۸	۱۵۶/۶	۱/۲	۱۳۱/۰	۰/۷	سایر درآمدهای سرمایه‌ای
۷۲/۳	۲۶/۴	۷۹۸/۸	۴۴/۴	۶۰۰/۸	۱۵/۶	۶۳۲/۲	۸/۵	۴۱۶/۰	هزینه‌ها
۸۶/۰	۲۲/۶	۷۴۱/۳	۴۸/۸	۵۴۸/۸	۲۱/۴	۶۰۴/۹	۲/۷	۳۶۸/۸	پرداخت‌های جاری
۵/۳	۲۳/۵	۱۲/۸	۴۸۹/۰	۸/۲	-۲۸/۳	۱۰/۴	۲۶۳/۶	۱/۴	پرداخت‌های عمرانی
۱۴۸/۲	۲۶/۸	-۱۶۱/۹	۸/۹	-۱۷۴/۷	۳۹/۵	-۱۲۷/۷	۷۷/۸	-۱۶۰/۴	تراز بودجه (تراز عملیاتی و سرمایه‌ای)
۱۵۱/۸	۸۳/۹	-۴۱۱/۲	۷۵/۷	-۳۵۶/۲	۲/۴	-۲۲۳/۵	۶/۵	-۲۰۲/۷	تراز عملیاتی
۱۵۴/۲	۱۶۰/۰	۲۴۹/۲	۳۲۹/۸	۱۸۱/۴	-۲۴/۴	۹۵/۸	-۵۷/۸	۴۲/۲	تراز سرمایه‌ای

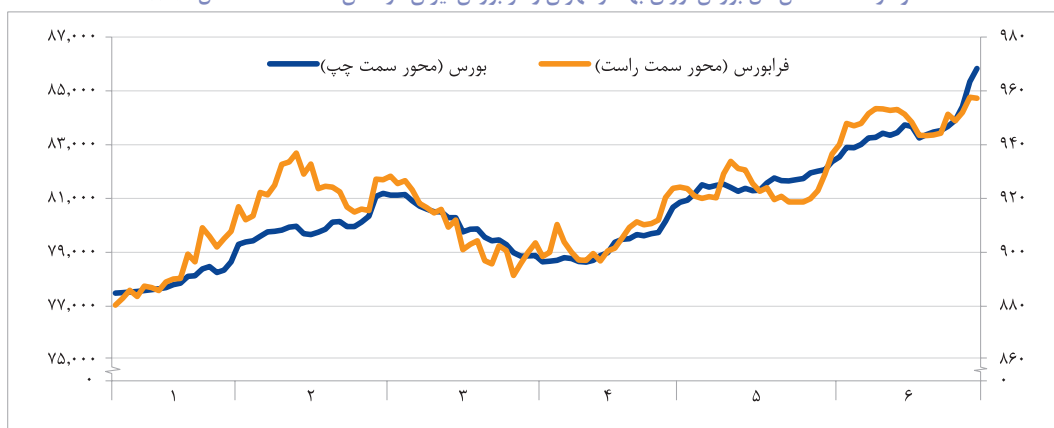
مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف یادداشت: اختلاف بین هزینه‌ها و مجموع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است. * نسبت به رقم مصوب برای همان دوره

۷. بازار سرمایه

سیستم بانکی انتقال یافت. به همین منظور در ۲۸ اسفندماه سال گذشته، هفت مرحله اسناد خزانه اسلامی بانکی با نماد سخاب ۱ تا ۷ و با سررسیدهای شش ماهه تا دو ساله به منظور تسویه بدهی دولت به پیمانکاران منتشر شد. نقل و انتقال این اوراق نیز از ۲۴ تیرماه امسال و از طریق حضور همزمان خریدار و فروشنده در شعب منتخب بانک ملی امکان پذیر بود و عدم وجود بازار ثانویه متشکل موجب شد که توافق خریدار و فروشنده گهگاه از طریق آگهی در فضای مجازی صورت گیرد. اما پس از دستور وزیر جدید اقتصاد در دولت دوازدهم، فرابورس ایران با انتشار اطلاعیه‌ای از پذیرش ۶ مرحله از اسناد خزانه اسلامی بانکی به ارزش بالغ بر ۱۲۳ هزار میلیارد ریال خبر داد. به غیر از مرحله اول این اوراق که سررسید آن ۲۱ شهریور بود و بانک ملی مسئولیت پرداخت وجه اسمی آن را بر عهده داشت، نماد ۶ مرحله دیگر این اوراق از نیمه دوم شهریور به مرور در فرابورس گشایش یافت و قابل معامله شد. نرخ بازده این اوراق که در بازار غیرمتشکل گاهی از ۳۰ درصد هم فراتر رفته و موجب ضرر پیمانکاران به عنوان فروشنده می‌شد، با ورود به بازار سرمایه به شدت کاهش یافت و برای مثال در مورد سخاب ۲ در تاریخ ۲۲ شهریور به حدود ۱۷/۵ درصد رسید.

شاخص بورس اوراق بهادار تهران در طول تابستان امسال رشد ۸/۸ درصدی را تجربه کرد و در آخر شهریور به ۸۵،۸۳۰ واحد رسید. در این فصل مجموع ارزش معاملات سهام و حق تقدم ۱۰۷/۳ هزار میلیارد ریال بود که نسبت به فصل گذشته و فصل مشابه سال گذشته به ترتیب حدود ۲۱/۳ و ۱۰/۹ درصد کاهش نشان می‌دهد. در بین صنایع بورسی، بیشترین بازدهی‌ها در فصل تابستان به گروه "استخراج کانه‌های فلزی" با ۳۹/۲ درصد و گروه "فلزات اساسی" با ۲۹/۲ درصد تعلق داشت. شاخص فرابورس نیز با ۶/۰ درصد رشد در این فصل در آخرین روز معاملاتی شهریورماه به ۹۵۷ واحد رسید. در انتهای شهریورماه حدود ۲۰/۹ درصد از ارزش کل فرابورس، معادل ۲۳۸/۵ هزار میلیارد ریال، متعلق به اوراق بدهی بود که بخش عمده آن را اسناد خزانه دولتی تشکیل می‌داد. نمودار ۶ روند تغییرات شاخص کل بورس و فرابورس را در شش ماهه نخست امسال نمایش می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌شود، نوسانات شاخص فرابورس بیشتر از شاخص بورس بوده اما روند کلی تغییرات آن‌ها در این مدت تقریباً مشابه بوده است. پس از آن که در اواخر سال گذشته به بهانه تأثیر منفی اسناد خزانه اسلامی (اخزا) بر جذابیت سهام شرکت‌های حاضر در بازار سرمایه گشایش نمادهای جدید این اوراق در فرابورس متوقف شد، معامله مراحل بعدی اسناد خزانه به

نمودار ۶ - شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران قابل دسترسی در <http://fbi.ir>

۸. دیگر تحولات اقتصادی

دستوری به نتیجه نخواهند رسید. نرخ بهره یک متغیر کلان اقتصادی است که از عرضه و تقاضای وجوه و منابع مالی در اقتصاد پیروی می‌کند. در شرایطی که بازار آزاد نرخ سود اوراق بدهی دولت را حدود ۲۰ درصد تعیین کرده است، به احتمال زیاد نظام بانکی قادر به رعایت نرخ سود دستوری ۱۵ درصدی نخواهد بود. البته بانک مرکزی تلاش کرده است که نرخ بهره در سایر بازارها را نیز به صورت دستوری کنترل کند. برای مثال خودروسازها را مکلف کرده است تا نرخ سود مشارکت بابت پیش‌فروش خودروهای خود را کاهش دهند، هرچند خودروسازها چندان به رعایت این تکلیف پایبند نبوده‌اند. همچنین سازمان بورس پذیرش اوراق دولتی در بورس را متوقف کرد، اما به دلیل بدهی‌های موجود و حتی فزاینده دولت به پیمانکاران و نیاز پیمانکاران به نقدشوندگی این بدهی‌ها، اوراق "سخاب" با عاملیت یک بانک دولتی با نرخ‌های بیش از ۳۰ درصد معامله شد. البته پس از پذیرش این اوراق در فرابورس و کاهش هزینه‌های معاملاتی، نرخ آنها حدود ۱۹ درصد تعیین شد که همچنان بالاتر از نرخ دستوری ۱۵ درصدی است.

اگر بانک مرکزی به موازات اعلام دستوری نرخ سود سپرده، نرخ تنزیل (نرخ جریمه اضافه برداشت) را به حدود ۱۸ درصد کاهش دهد، در واقع با تزریق منابع ارزان قیمت به سیستم بانکی و کل اقتصاد سعی در کاهش نرخ سود خواهد کرد، اگرچه این رویکرد از طریق رشد پایه پولی می‌تواند تبعات تورمی شدیدی به همراه داشته باشد. اما راهکار عملیات بازار باز که در کشورهای پیشرفته دنیا مورد استفاده قرار می‌گیرد، هم موفقیت آمیز است و هم تبعات تورمی کمتری به دنبال خواهد داشت. وقتی بانک مرکزی اعلام می‌کند که قصد خرید اوراق دولتی برای کاهش نرخ بهره به محدوده مشخصی را دارد، فعالان بازار آگاهی می‌یابند که این بازیگر قدرتمند و دارای قدرت خلق پول توان انجام این کار را خواهد داشت و به این ترتیب برای کسب سود با بانک مرکزی همراه شده و به خرید اوراق دولتی روی خواهند آورد تا از افزایش قیمت این اوراق منتفع شوند. فعال شدن این تقاضای سفته‌بازی به بانک مرکزی برای رسیدن به نرخ بهره هدف کمک می‌کند. در این صورت بانک مرکزی در مقایسه با حالت عدم همراهی فعالان بازار نیاز به تزریق منابع کمتری خواهد داشت و به دنبال آن فشار تورمی کمتری ایجاد خواهد شد.

بانک مرکزی با ابلاغ بخشنامه‌های هشت‌بندی در تاریخ ۱۳۹۶/۶/۵ نرخ ۱۵ درصدی سود سپرده‌های بلندمدت و نرخ ۱۰ درصدی سود سپرده‌های کوتاه‌مدت بانکی را از تاریخ ۱۳۹۶/۰۶/۱۱ به صورت دستوری برای بانکها لازم‌الاجرا کرد. در فاصله چند روزه بین ابلاغ و اجرای این بخشنامه، بانکها و سپرده‌گذاران فرصت یافتند تا نسبت به افتتاح حساب‌های بلندمدت با نرخ‌هایی بالاتر از ۱۵ درصد اقدام کنند. به نظر می‌رسد این سیاست بانک مرکزی در راستای بلوکه کردن نقدینگی در سپرده‌های غیردیدی به منظور کنترل تورم و حفظ ثبات در بازارهای موازی صورت گرفته باشد. در عین حال بانک مرکزی اعلام کرد که نرخ اضافه برداشت بانکها (نرخ تنزیل) که پیش از این ۳۴ درصد بود، به خط اعتباری بدون وثیقه با نرخ ۱۸ درصد تبدیل خواهد شد و اگر بانکها بابت این اضافه برداشت‌ها وثیقه‌ارایه کنند، مشمول نرخ ۱۶ درصد خواهند شد. هنوز مشخص نیست که این کاهش نرخ تنزیل صرفاً مربوط به اضافه برداشت‌های قبلی بانکها است یا این که اضافه برداشت‌های جدید را نیز در بر می‌گیرد و حتی به نظر می‌رسد که سیاست‌گذاران بانک مرکزی نیز تصمیم قطعی را در این رابطه نگرفته‌اند و امیدوارند که نیازی به ارایه نرخ‌های پایین‌تر برای اضافه برداشت‌های جدید در راستای کاهش نرخ سود بانکی نباشد. همین عدم قطعیت و محدودیت‌های احتمالی برخی از بانکها برای اضافه برداشت‌های جدید با نرخ‌های ۱۸ درصد موجب شد که این بانکها در مهلت چند روزه تا اجرای بخشنامه اخیر، نسبت به افتتاح حساب‌های بلندمدت با نرخ بالای ۲۰ درصد اقدام کنند و حتی شعب خود را در روز جمعه برای انجام این عملیات فعال نگه دارند.

اکثر اقتصاددانان بر لزوم کاهش نرخ‌های سود بانکی (نرخ بهره) در شرایط فعلی اقتصاد ایران اتفاق نظر دارند، اما در خصوص چگونگی اعمال این سیاست اجماعی وجود ندارد. مسلماً کاهش پایدار نرخ بهره به اصلاح ساختار نظام بانکی نیاز دارد که راهکاری بلندمدت محسوب می‌شود. اما در کوتاه‌مدت می‌توان از سه طریق به کاهش نرخ بهره اقدام کرد: (۱) دستوری، (۲) عملیات بازار باز، (۳) تزریق منابع بدون عملیات بازار باز و عمدتاً از طریق تغییر در نرخ تنزیل. در حال حاضر بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران راهکار دستوری را در پیش گرفته و در صورتی که نرخ اضافه برداشت‌های جدید را به ۱۸ درصد کاهش دهد، راهکار سوم یعنی تزریق مستقیم منابع را نیز ضمیمه این سیاست خواهد کرد. تجربه نشان داده است که راهکارهای

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۸ | مهر ۱۳۹۶

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، آرن آقاییگی، حسین سلطان آبادی و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نه نیازمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷۸۰۰۰ فکس: ۸۸۷۰۱۰۹۵
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir